

Bemärkta hökmarksbor.

Naturligtvis har vissa hökmarkare gjort ett större avtryck i historien än andra även om varje människa är ett unikum som är värd all uppmärksamhet. Vid läsning av rättegångsprotokoll upptäcker man att vissa människor förekommer oftare än andra, vare sig det gäller att de befinner sig på svarandesidan eller att de uppträder som nämndemän eller att de skriver inlagor till domstolen. En genomgång av bouppteckningar ger information om vilka som varit rikare än andra (och därför haft större inflytande). Dessutom tror jag att det fanns personer som trots att de inte var självägande bönder, vilka hade bestämmanderätt i bya- och sockenstämmor, genom sina personliga kvalitéer kunde ha ett gott anseende

Det val av personer som följer är naturligtvis väldigt personligt. Det fanns naturligtvis många fler som varit värda en presentation.

Erik Jonsson Lindmark.

Det är svårt att hitta hökmarkare som i äldre tider avancerade till ”finare” yrken och positioner. Den förste som jag kommit i kontakt med, vilken jag tycker man kan säga gjorde en klassresa, var Erik Jonsson. Han föddes i Hökmark 6, antagligen 1693. Gården låg då väster om Missjön; gårdsplatsen kallas nu ”Gammelgaln”. Erik var äldst i syskonskaran och var väl den som skulle ta över hemmanet efter fadern men skrevs alltså ut som soldat. Under 1700-talet första decennium pågick Karl XII’s krigståg som slutade i Poltava när hela Västerbottens regemente försvann. Nya soldater skrevs ut 1710. Dessa kommenderades att landstiga i Nymunde i nuvarande Litauen? där alla dödades eller tillfångatogs av ryska armén. Oftast var det yngre söner i syskonskaran som värvades som soldater men 1711 var nog tillgången på soldatmaterial litet så Erik som uppnått arton års ålder fick gå ut. Erik blev soldat Pamp 1711, och undgick därmed att kommenderas ut i kriget. 1718 blev han korpral på Mört-roten. 1720 blev han förflyttad till en annan korpralsrote, Kräkman, där han befordras till rustmästare 1726, då han också antar namnet Lindmark. Att en korpral utnämndes till en högre grad innebar att han samtidigt också kom att tillhöra ”herrsskapet”. Så länge han var korpral bestämdes hans efternamn av den soldatroten han tjänade under. Med en högre grad var han nog tvungen att skaffa sig ett nytt efternamn och det blev Lindmark.

Erik gifte sig ståndmässigt. Hans fru blev Anna Black, länsmansdotter från Avan. 1729 köpte han hemmanet Bissjön 5, som därefter varit i familjen Lindmarks ägo till 1976.

Eriks söner rönnte också ett högt anseende i bygden. Zacharias blev länsman och Michael häradskrivare. Zacharias grundlade Lindmarks-släkten i Lövånger (Lindmarkarna i Vallen härstammar inte från Erik Lindmark.). Michael flyttade till Brännan i Skellefteå. Han har i Ulf Lundströms redovisning av skelleftebor titeln kronobefallningsman. Att namnet Lindmark fick en viss status framgår av barnen till Anders Andersson och Elisabeth Lindmark i Bissjön antog efternamnet Lindmark.

Ättlingarna till Erik Lindmark är väldigt många. Praktiskt taget alla bissjöbor är det. I Hökmark är alla med efternamnen Lundqvist, Lundström, Vikström, Nilsson, Lundmark, Rönnlund och Rönnqvist ättlingar till honom. Dessutom en del Anders söner, Lindholmare och Larssöner.

På Landsarkivet i Härnösand finns en berömd släktavla över ättlingar till en bonde i Ångermanland som levde på 1600-talet. Diagrammet slutar i massa ”berömdheter” som t ex

Thorbjörn Fälldin och Gösta Ekman och som alltså alla är ättlingar till bonden. Jag har i fantasin planerat en liknande tavla för Erik Lindmarks ättlingar. Än så länge har jag dock hittat endast 5 ättlingar som skulle platsa som "berömdheter": rektorn för Uppsala Universitet Bo Sundqvist, statssekreteraren och generaldirektören Harry Vikström, förre biskopen i Luleå Rune Backlund och förre landslagsmålvakten i ishockey Pekka Lindmark. Michael Lindmark fick en son, Erik, som blev framgångsrik företagare. Han startade Ytterstfors sågverk och glasbruk i Byske och var intressent i många andra av ortens företag. Bland hans många ättlingar märks professorn vid Skogshögskolan Carl Olof Eneroth.

Margareta Ersdotter.

Nästan alla här presenterade hökmarkare var män som resultat av det patriarkala samhället. En kvinna som säkert hade ett gott anseende och vars minne länge bevarades i byn var Margareta Ersdotter (1791 – 1863). Ett tecken på det är nedanstående fotografi som jag hittat i flera fotosamlingar. Fotot måste vara taget före 1863 och de bilder som finns nu är alla kopior (d v s avfotograferingar) av originalbilden. Hennes gravvård finns dessutom fortfarande kvar på Lövångers kyrkogård (en av få över en person född under 1700-talet).

Margareta Ersdotter.

Margareta föddes i Daglösten. Hon gifte sig 1810 med den 15 år äldre Per Johansson från gården "Mora", Hökmark 11. 1810 skedde Storskiftet och då delades Hökmark 11 mellan bröderna Johan och Per. Johan övertog hemgården medan Per byggde en ny gård på slutningen ner mot Hundtjärn. Sedermera var det den gården som kom att kallas "Mora" medan ursprungsgården nog ansågs ligga på Hallbacken.

Margareta födde barn i rask takt. 1824 hade familjen 6 barn när Per drabbades av sjukdom (antagligen cancer). Han efterlämnade ett testamente där han önskar att dödsboet skall behållas odelat av Margareta men att om hon gifter om sig bodelning skall ske. Per avlider 1824. Efter ett par år gifte Margareta om sig med Johan Eriksson. Han härstammade från Kvarnbyn, Burträsk, men hade en tid tjänat dräng i Skellefteå socken. I mitten 1820-talet hade han börjat som dräng hos sin bror Erik Eriksson, Hökmark 4. Någon bodelning skedde aldrig

utan driften av hemmanet fortsatte med barnen som delägare. 1844 skedde en lottdragning mellan sönerna Erik och Johan om vem som skulle få köpa hemmanet till ett fastlagt pris. Erik vann men han överlät köpekontraktet efter ett par år till sin syster Greta-Stina som gifte sig med sin kusin Johan Johansson från granngården.

Margareta och Johan Eriksson fick 2 barn. Margareta hade alltså 8 barn som alla gifte sig och fick långa liv. Detta betyder att antalet ättlingar efter Margareta är i det närmaste oräkneliga. Sonen Johan gifte sig med en änka i Vallen och alla Johanssöner i Vallen härstammar från honom. Den nämnde Erik Persson gifte sig till ett hemman i Brattjärn. Han var antagligen en begåvad man och skrivkunnig. Han lämnade efter sig en ofta citerad dagbok som bl a beskriver nödåren på 1860-talet. Sonen Per i andra giftet blev handelsman i Umeå. Han antog efternamnet Janze.

Alla döttrarna gifte sig inom Lövånger. Anna Elisabeth gifte sig med Anders Eriksson i Bjurön. På 1950-talet utgavs en utredning om alla deras ättlingar. De var då flera hundra och har nu, 2 generationer senare, naturligtvis mångfaldigats.

Familjen Löf.

Gården Hökmark 3 gick i arv från far till son under 200 år. Från början av 1800-talet hade man antagit familjenamnet Löf. Genom köp och ingiften kom husbönderna i 4 ytterligare gårdar också att ha efternamnet Löf. Denna familj producerade nämndemän i 5 generationer. Olof Jonsson (1733-1809) blev till och med häradshövding och ålderman bland nämndemännen. Han efterträddes av sin son Erik Olofsson (1764-1838). Den senares son Johan Fredrik Löf, (1806-1883) köpte sin morfars hemman Hökmark 14 ("nedi Lonnom"). Johan Fredrik kom att bli en mycket betrodd man i Socknen. Han fick ofta företräda Socknen vid val av riksdagsman och bestämning av markegångstaxa. Hans son Johan Löf (1831-1908) blev också nämndeman och kallades enligt Jenny Edström för "lagman Löf". Den senares ende son som också hette Johan (1866-1921), blev också nämndeman och kommunal förtroendeman. Han gick allmänt under namnet "Löf-Janken". Han var ju hemmansägare men sysslade nog inte så mycket med jordbruket. Det skötte drängen och pigan. Själv sysslade han med vad som skulle kunna kallas Hökmarks juridiska byrå och auktionsfirma. Han skrev testamenten, köpehandlingar och han administrerade auktioner. Det berättas att han hanterade ganska stora penningssummor och alltid var beväpnad med en pistol när han reste till och från auktioner.

Släktnamnet Löf finns inte längre kvar i Hökmark – många av de manliga representanterna var ogifta eller dog barnlösa. Ättlingar på kvinnosidan finns naturligtvis.

Jöns Öhman.

Tillverkningen av salpeter blev en näring som fick stor betydelse i Lövånger socken och kanske speciellt i Hökmark. Salpeter behövs för framställningen av svartkrut och var något av en strategisk vara. För att hålla en hög krigsberedskap måste salpetertillverkningen tryggas. Före 1808-09 års krig hade tillverkningen skett i södra Sverige och Finland, men sedan Finland förlorats, och eftersom den krävde god tillgång på ved, kom Väster- och Norrbotten att utses till lämpliga tillverkningsområden. Verksamheten var subventionerad av staten – salpeter kunde köpas billigare utomlands men i beredskapssyfte gynnades inhemska tillverkning.

Salpetertillverkning är ganska komplicerad så först måste någon lära sig hur man gör. Den förste som skickades på utbildning var Jonas Öhmark från Önnesmark. Som salpetersjuderi-

verkmästare bosatte han sig på Hökmark 2 ("Ingemar Anderssons"). Han var gift med Elisabeth Hedman från Hökmark 9 ("Almar Erikssons"). Jonas dog dock i lungdot redan 1833. Änkan gifte om sig med deras dräng, Jöns Öhman från Daglösten, vilken naturligtvis hade lärt sig tekniken för salpeterframställningen. Han kom att verka som salpetersjuderi-verkmästare till in på 1860-talet. Då tilldelades han nog en förtjänstmedalj som han stolt visar upp på bilden nedan.

Jöns Öhman 1865

Det berättas att Jöns Ersson Öhman (1794 – 1871), som alltså växte upp i Daglösten och var bror till den ovan nämnda Margareta Ersdotter, hade ett handicap. Han var låghalt och antogs inte kunna arbeta som bonde. Därför fick han en utbildning som målare. Att administrera salpeterframställningen måste därför varit en lämplig syssla. Socknen hade ett antal stora kittlar som användes för att koka salpeterlösningen och dessa arrenderades ut enligt ett visst schema.

Jöns och Elisabeth hade 5 barn. Bland ättlingarna märks Lundgrenarna – Zacharias Lundgren var gift med Jöns dotter Margareta Johanna. K N och Otto Lundqvists mamma var Jöns dotter Britta och Jenny (Edström) och Adde Öhman var barnbarn till Jöns.

N P Sjögren.

En man som jag tror förtjänar att nämnas i detta sammanhang är Nils Petter Sjögren (1802 – 1858). Han var oä son till Zachris Jonssons (Hökmark 8) hustru Segrid Olofsdotter. Han var bonde och ägde gården Näset som han köpte av sin moster och morbror 1820. Han var då endast 18 år gammal men man kan ana att eftersom morbrodern dog det året och paret var barnlöst var det ett sätt för mostern att bli omhändertagen.

Anledningen att jag vill nämna honom i detta sammanhang är att han antagligen var ett teknisk geni. Han var naturligtvis bonde men får ibland titeln Urmakare. Johan Granlund har i Löfvångersboken del III berättat om honom. Hans klockor var av hög kvalitet. Johan berättar att han tillverkade klockor till sina döttrar. Dessa klockor skall förutom timmar och minuter också visat datum och månens gång i ny och nedan. I hans 1:a hustrus bouppteckning finns

upptaget en klocka med 6 visare. Enligt Johan Granlund sålde Nils Petter sin klockor främst till Österbotten, så därför finns inte många kvar i Lövånger.

Anders Ramstedt och Jonas Andersson.

Anders Ramstedt (1789 – 1869) med familj flyttade in till byn 1825 då han köpte det hemman som vi sena tiders barn känner som "Gust-Anners". Han härstammade från Nysätra socken och sitt efternamn fick han som soldat i Grimsmark. Jag har av äldre släktingar hört att Ramstedt det var en "hårding", vad man nu kunde mena med det. Jag har hört att när man körde salpeter till Umeå, vilket var en stor fora eftersom alla i Hökmark skulle sälja sin salpeter under samma dag, följde Anders Ramstedt med som body guard. Dels var salpetern värdefull och på hemvägen var alla stadda vid kassa, och inbillad eller icke, det fanns en rånrisk under vägen till och från Umeå. Som soldat hade han antagligen krigserfarenhet från fälttåget mot Norge 1813-14 och kunde därför hantera skjutvapen. Det enda jag hittat om honom i Lövångers Tingrätts protokoll är en dom för att han uppträtt berusad i högmässan.

Hans son Jonas Andersson, n'Jon-Annersa (1825 – 1902), övertog hemmanet 1850. Det märkliga är att jag härom året hörde en historia, berättad av Sten Vikström, om honom och länsmannen Noring. Den lyder som följer. Jonas jobbade år Noringen och höll på med timring. En dag fick byggarbetarna besök av Noring och därvid hade denne tydligen förargat Jonas på något sätt varvid Jonas kastade täljyxan så att den slog i väggen bakom Noring. Denne blev så rädd att skyndade sig därifrån. Dagen efter kom Noringen tillbaka och sa "Igår tror jag Andersson var tokig" varvid n'Jon-Annersa svarade "Nä, no var je klok". Ja, som historia är den väl inte så märkvärdig men den säger väldigt mycket om folks förhållande till och respekt för överheten. Länsman Noring var den verkliga makthavaren i socknen och att någon hade modet att sätta sig upp mot honom var poängen i historien.

I husförhörslängden ser man att n'Jon-Annersa tjänade dräng hos Noring 1847 (samtidigt med hans blivande hustru Eva Holmquist föresten). Ungefär då byggde Noring sitt boningshus som nu kallas Lövbacka. Det huset är ju ett stort timmerhus och antagligen var det det huset som timrades vid tillfället. Att historien berättas över 150 år efter det inträffade måste innebära att han åtnjöt en viss respekt.

En annan sak jag hört var att han skulle ha blivit särskilt gynnad vid Laga Skiftet. Det blev en märklig rågångsdragning i den sk Kvarnmoran, vilket en av hans grannar klagade på. Illvilliga tungor hävdade att det berodde på att lantmätaren bodde hos n'Jon-Annersa under skiftesläggningen.

Jonas Andersson fick ett tragiskt slut – han begick självmord genom hängning. Enligt Ruben Färm hade han "fatt at nervom". Man kan väl tänka sig att detvar fråga om något slags åldersdepression. Han hade blivit änkling 1894 och en handikappad dotter, som han nog bodde ihop med, hade avlidit 1900. I sin nervositet strök han sig över bröstet så idogt att han nötte hål på kläderna på bröstet. Det senare kan kanske tydas som att han hade känningar av kärkramp?

Ättlingarna till Ramstedt är många. I Bissjön t ex alla Johanssöner och Forsgrenar. I Hökmark alla Färmar, Wallströmar, Lundmarkare, Lindholmare, Sjöblomar och en del Andersöner och Lundgrenar.

Johan Högmark.

N'Jani Högmark (1862 – 1935) måste ha varit ett verkligt original. Ruben Färm och Algot Pettersson är ett par skribenter som berättat om honom.

Han var smed men hade också ett litet jordbruk som han skötte tillsammans med sina föräldrar. Fadern dog 1899 och modern 1908. Efter deras död blev det väl si och så med hushållet. Men han hade väl en ko och fick god hjälp av snälla grannar. F ö levde han väl som en ensling men med goda kontakter med byns småpojkar som trivdes i hans sällskap vilket Ruben Färm har berättat om.

Han var en erkänt duktig smed. På hans gravsten har han fått titeln mekaniker. Johan Granlund har i Lövvånger III berättat om hur Jani kom på ett nytt sätt att tillverka bösspipor. Det vanliga sättet att göra en bösspipa var att välla ihop ett plattjärn runt en stälten varefter loppet borrades upp. Jani köpte i stället järnspett och borrade ett långsgående hål. För det använde han en egenkonstruerad borrarutrustning som drevs av med vindkraft. Dessutom hade han utrustning för att räffla piporna. Till slut rundsvavade han piporna så att bössorna såg nästan ut som armégevär. Borr- och räfflingsutrustningen finns nu i något av Skellefteå Museums magasin.

Jani avled 1935 efter en kort tids sjukdom som det brukar heta. Grannen Brännar-Sundkvist hade märkt att det inte kommit rök ur skorstenen på flera dar och gick dit och fann Jani i mycket dåligt skick. Det blev ambulanstransport till Bureå där han lär ha protesterat ljudligt när sjuksystrarna ville ta av honom kalsongerna för det nödvändiga badet. Han avled efter några dagar.

Otto Lundqvist.

Ett verkligt original var också Otto Lundqvist (1877 – 1971). Jag har en teori om att ungarlar har en tendens att lägga sig till med vanor (olater) som gör dem litet excentriska och egensinniga. De har ingen som korrigerar dem. I Ottos fall tillkom ett speciellt omständligt sätt att prata. Man kan säga att han aldrig var tyst. När andra under det man funderar på vad man skall säga möjligen hummar hade Otto egenheten att rabbla uttryck som ”jörning he jere ju se he att”. Genom att han var rättfram och sa vad han tänkte och dessutom hade detta säregna sätt att prata finns det en uppsjö av historier om och efter honom. Det var populärt och relativt enkelt att härma honom. Jag tillåter mig att dra en historia som jag fått efter min farfar Johan Lindholm som väl kan betraktas som en gammal kompis till Otto då de var grannar och födda samma år.

Det måste ha varit 1901. Min mormor Jenny, f Boström, tillträdde sin tjänst som mejerska vid mejeriet i Hökmark och naturligtvis skulle ungarlar göra henne sin kur. Johan och Otto skulle hälsa på henne en kväll men när de kom dit såg de att n'Anners_Persa (som Jenny skulle gifta sig med 1906) hade hunnit före och han blev insläppt till hennes kammare. Anders Pettersson hade nog rykte om sig att vara en slagskämpe så Otto yttrade: ”Jere ju se he, att om hon da to handerna nu da för han val int go hava jeri binom som gamgoss”.

Otto var bondson i en stor brödraskara och kom tidigt att lämna hemmet. Först var han boddräng hos en handlare i Bygdeå och sedan kom han att ta jobb som malmlastare i den nyöppnade gruvan i Malmberget. Det har han levande beskrivit i en bandinspelning som brorsonen Gotthard gjort.

Efter några säsonger som gruvarbetare återvände han hem och kunde när hemmanet delats i ett arvskifte bygga sig en egen stuga på egen mark. Han hade aldrig några kreatur utan levde på sitt hopsparade kapital och den lilla avkastningen på jord- och skogsbruket.

Men jag tror man kan säga att han var omtyckt och respekterad, inte minst för sin allmänbildning. Otto var mycket välinformerad om politik och dagshändelserna. Dagstidningen lästes mycket noggrant och radions nyhetssändningar var "heliga". Då fick inget störa honom. Ett exempel på hans vitalitet fick undertecknad 1956 vid ett besök hos Otto då jag fann honom arbetande med en Herrnods-kurs i realskolans matematik (algebra). Han hade lånat kursbrevet av en grannen Folke Lundström.

I det religiöst präglade och puritanska bylivet var Otto, som väl kunde betecknas som fritänkare, betraktad som apart. Långt upp i åldern var han något av en centralpunkt i byns ungarlsgäng. Den centrala gruppen av äldre "gamgossar" samlades oftast hos honom. Det förekom en del spritförtärning och gruppen kunde väl ibland uppträda litet störande. Utan att han på något sätt förföll till alkoholism kan man väl säga att spriten "intresserade" honom. Alla visste att om man behövde låna en skvätt (sprit ansågs ju som medicin för åtskilliga krämpor hos både folk och få) så var Otto den som alltid "hade hemma". Det berättas att Otto hade hamstrat en del av varan då han trodde att den skulle förbjudas.

Anders Pettersson "deri Morn" har berättat att han en gång besökte Otto i ett sådant ärende. En ko var nämligen sjuk i gården Moren (sedermera Bror Petterssons) och man behövde sprit som medicin. Men Otto vägrade att låna ut någon. På väg ut vände sig Anders om i dörren och sa: "Hon gett fa dö kon därna da". "Jere ju se he" sa Otto, "hon gett fa he hon da" Så var det med det.

Hökmarks beryktade ungarlsgäng någon gång på 30-talet. Stående f. v.: Ludvig Lindholm, Otto Lundqvist och Karl Åberg. Sittande f. v.: Frans Andersson, Vallen och Arvid Rönnegren.

Norra Västerbotten hade under 30- och 40-talen skämtdikter införda, författade av pseudonymen Per Rim. Följande dikt hade författats av Bengt och Birger Lindholm och var antagligen införd under senare delen av 30-talet.

HÖKMARKS BEMÄRKTA MÄN

(Presenterade på rim av Mac Jany)

I korta drag nedan jag presentera vill
De märkesmän, som höra den kära orten till.
Och skulle visan halta, jag ber om amnesti,
Ty det är svårt beskriva en pamp på poesi.

Jag börjar med den störste, det Kalle Lundqvist är.
Han har och sköter rejält en ”givande” affär.
Han ”allt för billigt” säljer i vändningar snar,
men egenheter har han. Finns nån som ej det har?

Hans broder Otto känner till allt i politik,
I diskussioner har han en fackmannataktik.
Han mycket pengar äger men ingen fruga har
Och sköter därför ensam sitt hushåll som en karl.

Bror Vikström heter bagarn, som äger byns kafé.
Han bakar drömmar, semlor och andra bullar me´.
Välbärgad blir han säkert, fast han påskina vill,
Att rörelsen går bakåt, som han har grejat till.

G. Andersson är lycklig, när han får sköta jord,
Och får´t att växa tropiskt i denna kalla nord.
Att hacka torv det tycker han är ett trevligt schå,
Och dito är väl att efter årder gå.

Johan Efraim Rönnkvist är alla yrkens man,
Han hugger sten till trummor och bygger hus iblann.
Ett öga har han mistat, och det är säkert lett,
Ty då blir faktiskt mycket rentav endigt sett.

A. Pettersson har varit i tider som ha gått,
sågägare, och skogar av alla slag han nått.
Numera har han endast att hemman pyssla med
och ritningar tillhanda, när bilen verkar led.

Adolf Viklund idkar ”reparation” och smideri,
Och skulle någon komma uti ett bryderi,
Om hans cykel strejkar, det rådet vill jag ge´n:
Om bot ni icke känner, så kanske vete sme´n

Väl flera vore värda att bli nämnda här
exempelvis vi tänka på våran Snickar-Per –
men det är nog med detta, och därför gör jag slut
och märker då, att visan ser riktigt pampig ut

/ Anund Lindholm